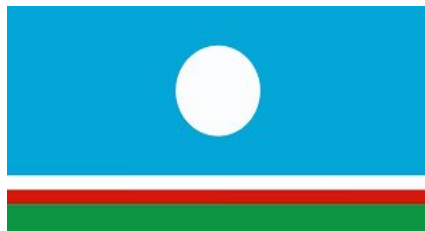

Мэңэ-Хаңалас улуунун үөрэҕин управлениета.
Балыктаах орто оскуолата

Тема:

Интернакка олорор оҕолору
«Төрүт өбүгэбит оонньуулара»
бырайыак нөнгүө иитии.

Оңордо: интернат иитээччитэ, үлэ бэтэрээнэ, Саха
сиринҕин туйгуна Семенова Мария Матвеевна.

Мэнэ-Ханалас улууһа Балыктаах орто оскуолатын интерната.

Оскуола директора Варфоломеева А.А.

Тел. 841143-26-533(директор,
84114326082(интернат)

- Интернатка 17 оҕо олорор Тараттан, Дойдуттан, Балыктаахтан.
 - 5-9 - 12 уорэнээччи.
 - 10-11 - 5 уорэнээччи.
- Интернат улэһиттэрэ:
 1. Стручкова Н.И.- иитээччи,
 2. Барабанова Н.С.- иитээччи,
 3. Семенова М.М.- иитээччи,
 4. Цыпандина В.М.- иитээччи комолоһооччутэ,
 5. Ефремова А.С.- иитээччи комолоһооччутэ
 6. Дьяконова Т.Г.- иитээччи комолоһооччутэ
 7. Купрянова А.В.- повар,
 8. Гурьева Л.Е, - повар,
 9. Харитонова М.А.- прачка,
 10. Местникова Н.В.- уборщица.
- «Тиэргэн» клуб, интернат оҕолорун сэбиэтэ млэлиир.

Проблема:

Билигин араас электроннай ооньуулар элбэхтэр. Ол гынан баран өбүгэ ооньуута хаһан да умнууга хаалбат. Компьютер, араас гаджет оҥо үгүс бириэмэтин болҕомтотун тардаллар, доруобуйатын, майгытын-сигилитин, өйүн-санаатын кэбирэтэллэр. Өбүгэ ооньууларыгар олоҕурбут остуол ооньууларга оҥо үөрэҕэр бигэ интириэһи үөскэтэллэр, үөрэнэр баҕаны сай

Сыала:

- Ис көхтөөх, айдарыыта уһуктубут, дьоһура көңүл сайдар, сатабыла олохсуйбут, киһи-киһитэ буолан тахсарыгар көмөлөһүү.

Соруктара:

1. Бырайыак тематынан литератураны чинчийи, үөрэтии;
2. Ноурот педагогикатын үөрэтии;
3. Аһуһу педагогикаһы үөрэлээн ту

Барыйыак төрүөтэ

Билинни сайдыылаах кэмнэ тас сабыдыал омсолоох дьайыыларыгар бэриммэт бигэ өйдөөх-санаалаах, Аҕа дойдутун көмүскүүр патриот, эт – хаан өттүнэн чэгиэн – чэбдик, сымса, айылҕалыын алтыһарыттан дуоһуйар ис туруктаах, доруобай чөл оҕону иитэн таһаарыы.

Сабаҗалааһын:

- Оҗону кыра сааһыттан төрөөбүт норуотун үтүө үгэстэригэр уһуйдахха, айылҗалыын алтыһыннардахха, сахалыы чөл куттаах, эт-хаан өттүнэн чэгиэн-чэбдик, төрөөбүт норуотугар, Ийэ сиригэр бэриниилээх, Аҗа дойдутун көмүскүүр патриот, билиигэ тардыһар сайдыылаах киһини иитэн таһаарыахха сөп.

Чинчийи объега:

- Саха омук- кэлэр кэскилин – оҕону, ыччаты норуот педагогикатынан иитэр-үөрэтэр биир кэлин үлэтин эйгэтэ.

Чинчийи предмета:

- Оҕону, ыччаты чөл олоххо угуйуу, этин-хаанын эрчийи.

Үлэ тэрээһинэ.

№	Үлэ былаана	Эппиэтинэстээх
1	Төрүт өбүгэ оонньуута	Интернат иитээччитэ Семенова М.М.
2	Былааннаһын	Интернат иитээччилэрэ төрөппүттэр, иитиллээччиэлр.
3	Интернат иитээччилэрин оскуолаттан кылаас салайааччыларын түмэн бырайыагы билиһиннэри иырытыы.	Интернат иитээччитэ Семенова М.М., кылаас салайааччылара.
4	Бэлэмнэнии үлэ	Интернат иитээччитэ Семенова М.М., иитиллээччилэр
5	Бырайыагы олоххо киллэри	Интернат иитээччилэрэ төрөппүттэр, иитиллээччиэлр.

Ооньюу нөнгүө о5ону иитии:

1. Ооньюуну кытары үөрэтиини сатаан дьүөрэлээһин-норуот педагогикатын биир сүрүн сатабыла.
2. Оскуола о5ото үчүгэй идэлээх, дьобурдаах үлэһит буолан тахсарыгар этэ-хаана эргиччи сайдыбыт, энкилэ суох үчүгэй доруобуйалаах буолара наада.
3. Сатаан онньооботох буоллабына, ол аата айылбата кэһиллибит. Ооньюу диэн о5о бэйэтин дьарыга,атын туох дабаны соругу туруоруммат. Ооньюу сайдан үөрэххэ кубулуйар, ооньюу о5ону аһан-арыйан сайыннарар.
4. Норуот педагогиката- о5о ис айылбатынан сайдарын хааччыйар үйэлээх үөрэх.
5. Ооньюу педагогиката-омук ахсын бастыг баай.
6. О5о оонньоон аһыллар, айылбатынан сайдар.

Ооньуу арааһа олохтон бэйэтиттэн үөскээн тахсар буолан бэрт элбэх.

1. Олох-дьаһах ооньуулар.
2. Эти-хааны эрчийэр ооньуулар.
3. Илии-атах ооньуулар.
4. Хамсаныылаах ооньуулар.
5. Өйү сытыылыыр ооньуулар.

ЭТИ-СИЙНИ БЭЙЭРГӨТӨР

ООНЬУУЛАР.

Атах тэпсиитэ.

- Бастатан туран, ооньюу ыытааччы «атах тэпсиитин» биллэрэрин кытта-кыргыттар туспа, уолаттар туспа чөмөхтөһөллөр. Ооньюу ыытааччы биир кыһы, биир уолу ынырар, иккиэннэрин көхсүлэринэн сыһыары туруортуур. Онтон: «Күн тахсан эрэр!» -диирин кытта кинилэр иккиэн тэннэ эбэтэр уна диэки хайыһа охсуохтаахтар. Оччоһо ханыыларын булан ооньюуга киирсэллэр.
- Тус-туспа атын сир диэки хайыстахтарына бэйэлэрин бөлөхтөрүгэр төннөллөр. Ити курдук , балачча эрэйинэн ханыыларын булан баран, «атах тэпсиитин» күрэһэр киирсэллэр.
- Оонньооччулар атахтарын бокутан, сиринэн сыһыа ыытан, уна атахтарын ис өттүнэн сыһыары тыастаахтык сыбырбаччы тэпсэллэр. Биир эмит уоллаах кыыс атахтарын бокуйбакка эбэтэр сиринэн сыбырбаччы ыппакка, үөһээнэн тэпсэ сатыыр буоллахтарына, олор туорууллар. Уһуннук тэпсибиттэр

Атах тэпсиитэ.

Тобук тардыһыыта.

- Оонньуу ыытааччы дьэ ортотугар икки олоппоһу утарыта туруорар.
- Икки күрэхтэхэр киһи ол олоппосторго утарыта олорон, тобуктарын ыга кыпчыйсыахтаахтар. Бу олорон иккиэн илиилэрин кэннилэригэр сис туттуохтаахтар. Иккис киһи туох баар күүһүнэн тобуктарын икки ағыы араара сатыахтаах.
- Өскөтүн кини утарылаһааччытын тобуктарын икки ардынан киһи сутуруга батар буоллабына, кини кыайыылаабынан тахсар. Оонньуу ыытааччы биир кыайыыны киниэхэ биэрэр уонна аны тобуктарын уларыта тутан күрэхтэхэллэригэр соруйар. Ол аата иккис киһи кыпчыйыахтаах, бастакы киһи кыайдабына, оонньуу ыытааччы хайалара бииринэн ордук кыайыар диэри салгыы күрэхтэхиннэрэр.
- Бу оонньууну тэн унуохтаах оҕолор, улахан дьон оонньууллара ордук сатамныылаах.

Тобук тардыһыыта.

Хорон оту үрдүнэн ыстаныы.

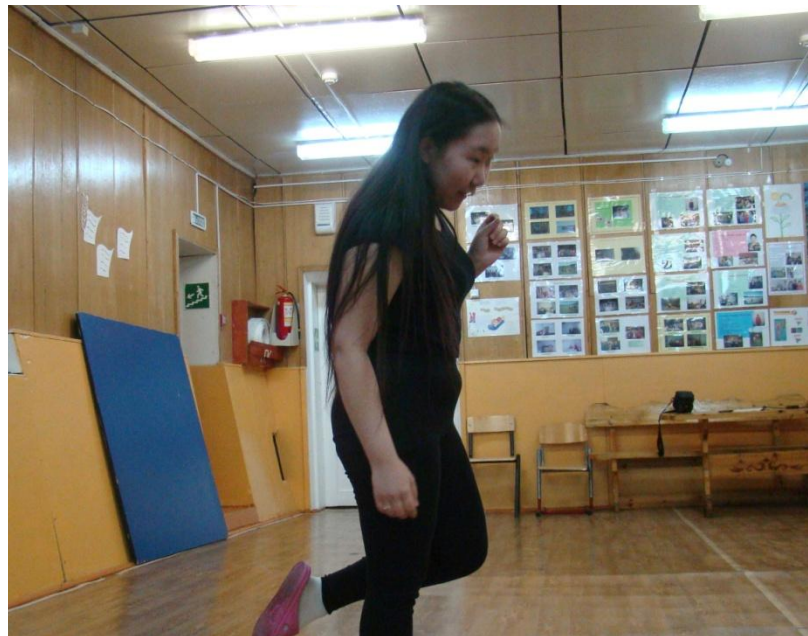
- Икки 40 см уһуннаах хаппыт оту икки ардылара 1 м сиргэ кэккэлэһиннэрэ уурабын. Икки тэннэ бу оту үрдүнэн көтүөхтээхтэр.
- Кинилэр атахтарын тойон эрбэхтэрин икки илиилэринэн тутан баран, илиилэрин араарбакка ыстаныахтаахтар.
- Өскөтүн кинилэртэн биирдэстэрэ оту таарыйдабына эбэтэр илиилэрин ыһыктан кэбистэбинэ, кыайтарыылаабынан аабыллар.
- Бу оонньоуну хамаанданан оонньоуллар эбэтэр икки киһи 3-4 хорон оту субуруччу ыстанар гына оноруллар.

Хорон оту үрдүнэн ыстаныы.

Кириэс тэбии.

- Икки тэбис- тэнг 3 см кэтиттээх, 70 см үһүннаах, 0,5 см халыгнаах маһы ылан күнү сиргэ кириэстии уураллар.
- Оонньооччу киһи сис туттан кириэстии ууруллубут мас таһыгар кэлэр. Кини бу кириэс үрдүнэн атахтарын кириэстии тэбэн, маһы таарыйбакка, үнкүүлээн бэдьэйиэхтээх.
- Үнкүүлүүр кэмигэр ханнык баҕарар ырыаны дорҕоонноохтук ыллыахтаах.
- Өскөтүн маһы таарыйан кэбистэбинэ, хотторбутунан аабыллар.
- Кини биир мүнүүтэ тохтобула суох кириэһи таарыйбакка үнкүүлээтэбинэ кыайыылаабынан тахсар.

Ким кыайан турарый?

- Бастакы икки күрэхтэһээччи сиргэ олороллор, уна илиилэрин ханас хоннохторун аннынан таһааран ханас кулгаахтарын туталлар.
- Ханас илиилэринэн уна атахтарын төбөлөрүттэн ылсаллар. Дьэ ол кэннэ оонньуу ыытааччы: «Биир, икки, үс!» -диирин кытта иккиэн тэннэ сиртэн туруохтаахтар.
- Туран хайалара эмэ ханас кулгаабыттан эбэтэр уна атабыттан илиитин араардабына, кыайтаарыынан абыллар.
- Хайалара да араарбакка турдабына, урут турбут кыайыылаабынан аабыллар.
- Ити курдук төһө бабарар киһи күрэхтэһиэн сөп.

Ким кыайан турарый?

Ат буолан сырсыы.

- Икки илиилэринэн сиргэ тайаналлар, икки атахтарын төбөтүгэр тирэнэллэр.
- Бары кэккэлэһэн , сүүрэргэ бэлэм тураллар.
- Сүүрэр сирдэрэ 30-50 м уһуннаах көнө сир. «Чэ!»- диэн хаманда кэнниттэн бука бары тэбис тэннэ түһүнэн кэбиһэллэр.
- Кинилэр сүүрэллэригэр икки илиилэрин-атахтарын тэннэ ылан, сылгы эрчимнээхтик сүрээрини төкөйөн барыахтаахтар.
- Ким урут эрдэттэн тардыллыбыт сурааһыны үктээн аастабына, ол оҕо кыайыылаабынан тахсар уонна бүгүнгү ооньууга «баһылык» буолан ооньуулары салайар чиэскэ тиксэр.

Ат буолан сырсыы.

Кырынаастыыр.

- Бу уол оҕо барахсан уолугунан тыынан, атабын төбөтүнэн дугунан, этэ-хаана умайыктана сылдыар кэмигэр, кини төһө сымсатын, илиитигэр, сиһигэр төһө кыахтаабын көрдөрөн, илиитигэр дугунан, ыстаналыыр оонньоута.
- «Кырынаастыыр» киһи сиргэ икки илиитинэн уонна атабын төбөтүнэн тирэнэн турар. Өрө ыстанарыгар илиилэринэн аннынар уонна кулгаахтарын ытыстарынан таарыйан ылаат, илиитинэн сиргэ тирэнэ түһүөхтээх. Бу кэмгэ тобуктарын бокутуо суохтаах. Ыстаналыыр киһи тохтоло суох кулгаахтарын ытыстарынан охсо-охсо утарылаһааччытын кыайыар диэри ыстаналыахтаах.
- Оонньоуу ыытааччы икки хамаанданы утарыта туруорар. Икки киһи тэбис-тэннэ ыстаналыы түһэллэр. Биирдэрэ эмэ кулгаабын ытыһынан таарыйбатабына эбэтэр тобугун чиккэппэккэ , токуруппут буоллабына, тутта туораан иһэр. Хайа хамаанда дьоно төһө үһуннук ыстаналаатабына, хамаандатын дьонуттан үгүс өттө үһуннук ыстаналаабыт буоллабына, ол хамаанда дьоно кыайыылаабынан аабыллар. Бу оонньоуну ханнык бабарар кэмгэ оонньоохха сөп.

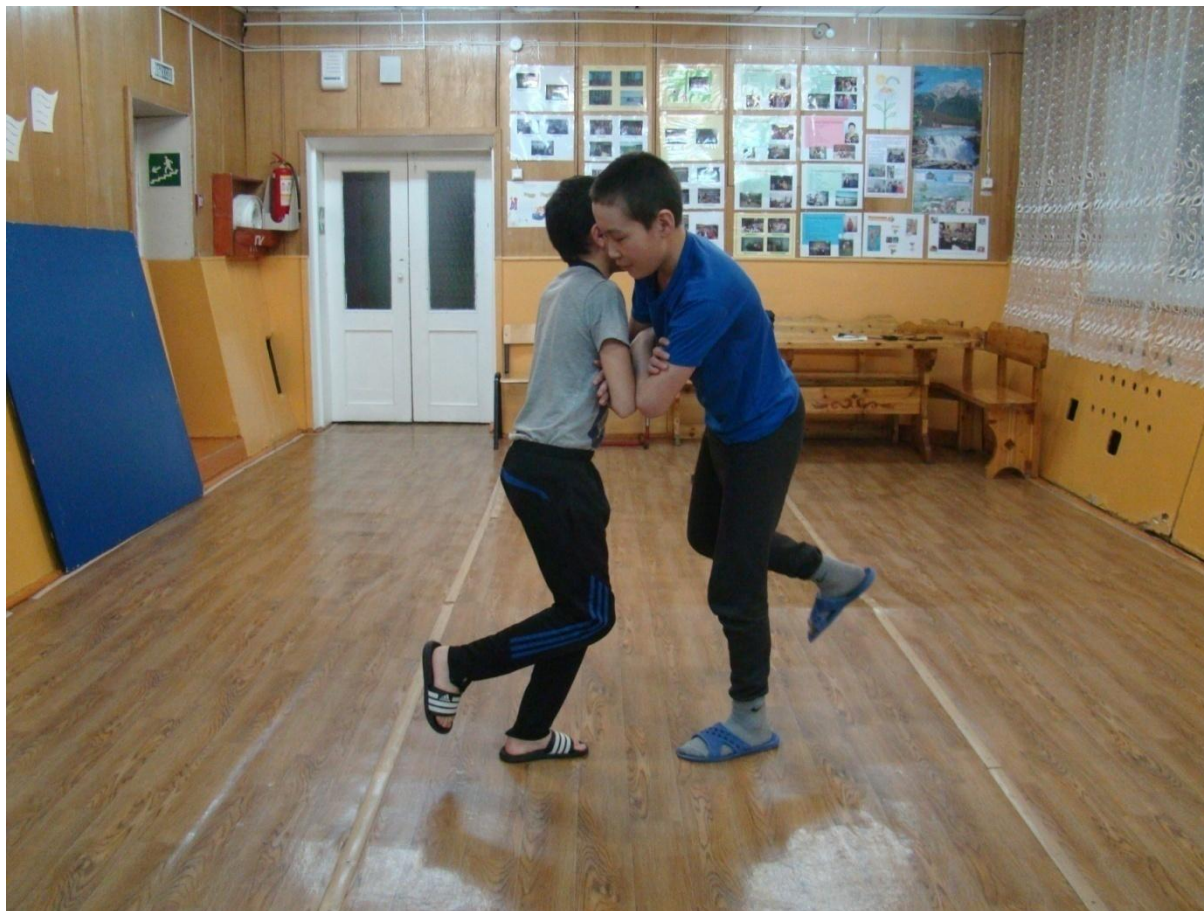
Кырынаастыыр.

Ыт буутун охсуһуута.

- Бу олох былыргы, кыргыс үйэтинээби оонһуу.
- Өстөөхтөрүн өһөрөн, саастаахтарын самнаран баран, үөрүү бырааһынһыгар оонһуулар эбит.
- Оонһооччулар түөлбэлээн төгүрүччү тураллар.
- Түөлбэ ортотугар икки сымса дьон киирэн күрэхтэһэллэр.
- Иккиэн уна илиилэринэн ханас атахтарын кэннинэн уна атахтарын туталлар.
- Уонна чохчойо сылдьан, агар атахтарынан ыстангалаһан, бэйэ-бэйэлэрин санныларынан анһыһаллар.
- Бу бириэмэбэ хайалара да илиилэрин араарыа суохтаахтар.
- Иккиттэн биирдэстэрэ, саннынан таарыллан, илиитин-атабын ыһыктан кэбиһээт, олоро түстэбинэ, кыайтарбытынан аабыллар.
- Илиитин-атабын ыһыктыбакка олоро түстэбинэ, иккиһин ойон туран чохчойоот, киирсибитинэн барыан сөп.
- Ойон турарыгар илиитин-атабын ыһыктыбакка туруохтаах.
- Бу оонһууну ханнык баһарар кэмнэ оонһуохха сөп.

Ыт буутун охсуһуута.

«Өбүгэ ооньуута» күрэх балаһыанньата:

- Сыала-соруга: чөл олобу пропададалааһын, сана сүүрээннэри сэнээри, оџолорго тиэрдии, төрүт өбүгэбит ооньууларын үөрэтии, ооньооһун .
- Конкурс девинэ: Сананы сэргииэххэйинг, сонуну сэнээриэххэйинг!
- Кыттааччылар: 5- 8 кылаастартан, 2 уол, 2 кыыс.

•«Өбүгэ ооньуута»

- Иитээччи
- Үөрэнээччи
- Төрөппүт

Манна хамсаныылаах оонньуулар бары көрүгнэрэ киирэллэр.

Мөлтөх киһи үлэни да кыайбат, сырыыга, айанга да сылдыбат.

Ол иһин оҕону кыра эрдэбиттэн түргэнник сүүрэгэ, ойорго, күүстээх буоларга эрчийэр оонньуулар үөскээбиттэр.

1. «Ат буолан сырсыы»,
2. «Хорон оту үрдүнэн ыстаныы»,
3. «Ким кыайан турар?»,
4. «Кырынаастыыр»,
5. «Ыт буутун охсуһуута».

Бырайыак түмүгэр туох күүтэрий (сабаҕалааһын):

Хамсаныылаах өбүгэ оонньута бырайыак түмүгэр:

1. Аныгы үйэ оҕото телефонтан, компьютертан арахсан хамсаныылаах оонньууну оонньуу үөрэнэр;
2. Оҕо өбүгэтин, норуотун төрүт оонньууларын билэр;
3. Оҕо эт – хаан өттүнэн сайдар, бөҕөргүүр;
4. Оҕо чөл олоҕу тутуһар буолар;
5. Оҕо оҕону кытта кэпсэтэ –алтыһа үөрэнэр;
6. Оҕо тулуурдаах, дьулуурдаах, күүстээх санаалаах, бэйэтигэр эрэнэр буолан тахсар.

Бырайыакка тутталлар үп- харчы:

«Төрүт өбүгэбит оонньуута» бырайыакка оҕолор оонньууларын, күрэхтэһиилэрин кэнниттэн өйдөбүннүк бэлэххэ күһүнү «Күһүн бэлэбэ» дьаарбанкаттан киирбит үп-харчы туттуллар.

Тумук тыл

Биһиги интернаппытыгар сыл аайы 5-11 кылааска диэри 18-20 оҕо кэлэн олорон, үөрэнэллэр.

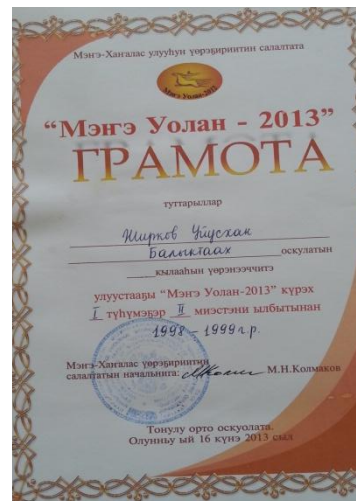
Кыһынны да киэһээлэргэ, сааскы ылааны да күннэргэ интернаппыт оҕолоругар куруутун өбүгэ оонньоууларын кэпсээн, кинигэттэн көрөн оонньоон иллэн кэмнэрин сүрдээх туһалаахтык атаарабыт.

Ол курдук биһиги оҕолорбут бары физкультура уруогар сөбүлээн дьарыктаналлар, эбии секцияларынан хабыллан үөрэнэллэр.

«Төрүт өбүгэлэрбит оонньоулара» бырайыакпыт куһаҕан дьаллыгы утары иитэр үлэбитигэр биир улахан сүнкэн күүс буолар.

Итиллээччилэрбит ситиһиилэрэ.

**Бол 50мто 5ут и *һин*
ба *һыы*ба!**

